

innhold

Over nullpunktet

Energistatsråd Einar Steensnæs vil støtte gasskraftverk som er nesten utslippsfrie. Han omfavnes av den nye miljøstiftelsen ZERO.

Side 4

Lomvi og lire lider

Spanske fuglebestander er i ferd med å bli utryddet som følge av Prestigeulykken.

Side 5

Stressa trær

Skog kan være ekstra utsatt for de negative effektene av klimaendringer.

Side 6

Syk av kjemikalier

Rundt én prosent av den danske befolkningen er rammet av MCS, overfølsomhet for kjemikalier, viser en ny rapport.

Side 7

Radioaktivt berg vokser

Mer enn 200 tonn radioaktivt slam ligger og flyter på land på Vestlandet. Berget vokser med 10-15 tonn i året.

Side 7

Vil du feire øko-jul?

Vi gir deg gode tips dersom du vil feire jul med god samvittighet.

Side 9-11

Forskere klarte ikke å løse gåten om misdannelser i armer og bein

Forskere la nylig fram funn som ikke viser sammenheng mellom misdannelser hos barn og industriutslipp. I Rana og Grenland jubles det over at industrien er frikjent, men miljøgiftrådgiver i Norges Naturvernforbund, Tom Erik Økland, mener det ikke er grunn til jubel og får støtte fra forskerne.

Side 3

Objektivitet som bestilt

Journalister skal være forsiktige med å debattere temaet objektivitet. Likevel må det være til-latt å lure på hva som egentlig foregår når noen skal vurdere konsekvensene av store prosjekter på en objektiv måte.

Spørsmålet som bør besvares gjennom utredningen, er hvorvidt prosjektet skal settes igang eller ikke. Likevel får vi ofte følelsen av at utrederne har som oppgave å begrunne at prosjektet allerede er på startstreken.

Flere enn én gang har vi sett hvordan utreder og oppdragsgiver sammen presenterer konklusjoner som et rungende ja til iverksetting. Da er det noen ganger litt merkelig for oss som står på utsiden å lese rapportene. De klare konklusjonene har noen ganger en tendens til ikke å være førstevalget når vi selv får innblikk i innholdet. Men så har vi da heller ikke investert i verken byggestart eller utredningskostnader.

En utredning som er gjennomført siste året, handler om avgift på søppelbrenning. Utredningen viste seg blant annet at vi kunne komme til å brenne mer søppel i stedet for å gjenvinne hvis beregningsmåten for avgiften ble endret. Utredningen fortalte også at det å beregne avgift ut fra miljøskadelige utslipp fra forbrenningsanleggene, ville være bygget på usikkerhet omkring stoffene som ble sluppet ut.

Hovedkonklusjonen ble likevel at den nye måten som Finansdepartementet hadde foreslått å beregne avgiften på, ville ha samme fordeler som nåværende ordning – og i tillegg stimulere til reduserte utslipp.

Det er kanskje på tide at noen enten avskaffer konsekvensutredningene i sin nåværende form. Alternativt så må det overlates til uavhengige instanser å trekke konklusjoner ut fra objektive funn.

Smelting gir mer smelting

Forskere er enige om at is i polarrådene er begynt å smelte som resultat av klimaendringer.

At isdekket på kloden smelter, blir helt synlig når topp- og bunnpunktet på globusen blir mindre hvit og mer blå. Og en av grunnene til at isen smelter, er ifølge biolog Dag Hessen ved Universitetet i Oslo at mindre is på

jordas overflate gir lavere refleksjon av sollyset. Dermed blir kloden mer og mer mottakelig for solstråler. Og isen smelter mer på grunn av den isen som allerede har smeltet.

Mange kommer til å få merke

at mindre is betyr mindre permast. Som igjen betyr at hus og installasjoner som er bygget på isgrunn plutselig kan befinne seg på gyngende grunn.

Derfor må butikker kaste mat

Det er forskjell på private kjøleskap og kjøledisker. I kjøledisken kan ikke luktesansen råde.

Næringsmiddeltilsynet har de siste ukene slått ned på lovstridig håndtering og omsetting av kjøtt i dagligvarehandelen. Hva er så årsaken til at tilsynelatende spiselig mat må kastes i forretningene?

— Ferskt kjøtt er biologisk levende materiale, og det foregår hele tiden en aktivitet i matvaren. Krav til merking om holdbarhet for slike matvarer er satt

på grunnlag av det vi vet om livsløpet til den aktuelle matvaren, sier rådgiver Atle Wold i Statens næringsmiddeltilsyn (SNT) til Forbruker-rapporten.

SNT har selv sagt ikke noe imot at du eksperimenterer litt i ditt eget kjøleskap.

— Men på forhandlernivå bestemmer regelverket, sier Wold.

Kjøler med CO₂

Etter at klorfluorkarboner (KFK) ble forbudt som kjølemiddel, har COOP, Norild, Det Norske Veritas og Sintef fått støtte av SND og NVE til å utvikle kjøle- og fryseanlegg med CO₂ og ammoniakk som kuldemedium.

— Denne typen anlegg vil forhåpentligvis være et viktig bidrag til å redusere klimabelastning fra kuldeanlegg i Norge og andre land hvor teknologien tas i bruk, sier COOP i en pressemelding i forbindelse med åpningen av det første CO₂-kjølte lageret.

CO₂ er en adskillig snillere klimagass enn kjølemiddelet som har vært brukt de siste årene - hydrofluorkarboner (HFK). Også HFK skal på sikt fjernes helt fra kjølemøbler.

Dansk tog-løft kritiseres

Det danske samferdselsdepartementet har lovet et økonomisk løft av jernbanen. Løftet skulle skje ved at midler som ble brukt til å holde prisnivået nede, skulle overføres til vedlikehold, skriver avisa Politiken. Likevel blir det færre danske kroner til slitte danske togskiner i årene fram til 2007.

Folkepartiet samferdselsstalsmann Margrete Auken påpeker at tilskudd til vedlikehold av veier ikke skjæres ned i samme periode.

— Ingen grunn til å frikjenne industrien

Forskere la nylig fram funn som ikke viser sammenheng mellom misdannelser hos barn og industriutslipp. I Rana og Grenland jubles det over at industrien er frikjent, men miljøbevegelsen er ikke like imponert.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Miljøgiftkonsulent Tom Erik Økland i Norges Naturvernforbund reagerer på medieoppslag som frikjenner industrien for å ha forårsaket misdannelser hos barn.

— Forskerne har konkludert med at misdannelsene fortsatt er en gåte. Da er det ingen grunn til å frikjenne industrien, sier Økland.

Ifølge Økland hevder folk i miljøbyråkratiet at funnene ikke ville blitt offentliggjort dersom de viste en sammenheng mellom industriutslipp og misdannelser.

— Dette har ikke noe med konspirasjonsteorier å gjøre, men det er rett og slett vanskelig å etterspore giftene. Usannsynlige mengder dritt er blitt sluppet ut både i Mo og i Grenland i årenes løp, og det er en kjempejobb å etterspore dette. I

tillegg vil forskerne fortsatt prøve å løse misdannelsesgåten. Det er i seg selv et tegn på at de ikke er fornøyde, sier Økland.

FÅR STØTTE FRA FORSKERNE

At eksponering for to av de mest fryktede stoffene som slippes ut av Rana-industrien, kvikksølv og bly, har forårsaket misdannelser, er ikke blant hovedhypotesene. Likevel har forskerne touchet innom problemstillingen uten å finne sammenheng mellom stoffene og misdannelser.

Ett av funnene viser at mødre og fedrene til barn med misdannelser ikke var oftere ansatt i yrker som medfører eksponering for stråling eller kjemisk forurensning som kan tenkes å være fosterskadelig.

— Men man kan jo bli utsatt for industriutslipp uten at foreldrene har jobbet i industrien?

— Ja, og det er problemet med forskningsrapporten. Man

vet ikke hvilke miljøgifter folk kan ha bli utsatt for og hvordan, sier prosjektansvarlig på Folkehelseinstituttet, Per Magnus.

Han synes også at å frikjenne industrien er å gå litt vel langt, ettersom man ikke har funnet noe svar. Dette får han støtte for fra Dr. med Hallfrid Waage.

— Rapporten frikjenner industrien. Men dette er likevel ikke bevisførsel, påpeker Waage.

— KLIMAVERTING

— Dette visste vi, sa Vekst i Grenland-direktøren, Ståle Tveit, da funnene ble offentlig gjort. Økland i Naturvernforbundet tviler på at Tveit har en yrkesbakgrunn som gjør at han kan uttale seg så bombastisk.

— Vi skal ikke glemme at Grenland fortsatt har svært høye utslipp, og at området er klimaverstingen i Norge. Det er utrolig mye å gripe fatt i, sier Økland

Miljøgift-råd-giver i Norges Naturvernforbund, Tom Erik Økland.

Faksimile, Rana Blad 7. desember

Faksimile, Rana Blad 6. desember

I Rana har blant annet direktør Bjørn Bjørkmo i Mo industripark uttalt at de er beroliget over at funnene kommer fra kompetent og nøytralt hold.

— Jeg synes ikke funnene bærer preg av inkompetanse, men ingen forskning er nøytral, sier Økland og peker videre på at forskning først og fremst er ufullstendig.

— Jeg savner en holdning som går i retning av "dette er ikke konkret nok, men vi skal komme til bunns i det". I stedet opplever vi en tvangs-harmonisering!, sier Økland.

fakta

• I perioden 1981-98 ble det funnet økt forekomst av misdannelser i armer og bein blant nyfødte i Rana. I perioden 1989-98 fant man det samme i Grenland.

• I Grenland er det også funnet økt forekomst av enkelte andre misdannelser.

• Funn fra et forskningsarbeid gjort av Folkehelseinstituttet, Yrkes- og miljømedisinsk avdeling ved Sykehuset i Telemark og kommunelegen i Rana, viser at man ikke finner tegn til sammenheng mellom medfødte misdannelser og forurensning fra tungindustrien.

• Nasjonalt Folkehelseinstitutt står blant annet bak forskningsrapporten

Nesten null-utslipp er godt nok

Energistatsråd Einar Steensnæs vil støtte gasskraftverk som er nesten utslippsfrie. Han omfavnes av både Bellona og null-utslippsforkjemperne i den nye miljøstiftelsen ZERO. Begrunnelsen er at alternativet medfører storeksport av forurensningsproblemer.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

I forbindelse med framleggingen av regjeringens gassmelding, snakket statsråd Steensnæs i Olje- og energidepartementet varmt om tilnærmet CO₂-frie gasskraftverk.

— INGEN KOMPROMISSER

Den nye miljøstiftelsen ZERO (Zero Emission Resource Organisation) sier at deres formål er å fremme bruk av løsninger som gir null utslipp og skade på naturmiljøet. Samtidig kan stiftelsen godta såkalt tilnærmet nullutslipp.

— Vi jobber konsekvent for null-utslippsløsninger, og gjør ingen kompromisser på det. Blant de aktuelle teknologiene for CO₂-fri gasskraft er det flere rene nullutslippsløsninger - for eksempel kan fyring med rent oksygen og brenselceller med deponering innebære det nullutslipp. Andre løsninger kan fjerne nær 100 prosent, sånn som røykgassrensing og hydrokraftverk, sier Einar Håndlykken, en av de fem tidligere Bellona-medarbeiderne som står bak stiftelsen ZERO.

NULL KOSTER FLESK

— Og 90 prosent CO₂-fjerning er nok for ZERO?

— I dag er det svært energi- og kostnadsnevende å fjerne 100 prosent av CO₂ som fri-

Det er bedre å fjerne karbon enn å eksportere forurensningsproblemer, mener stifterne bak ZERO. Fra venstre Thomas Palm, Einar Håndlykken, Simen Graff Jenssen, Bjørnar Kruse og Cato Buch. (Foto: ZERO)

gjøres fra gasskraftverk. Selv om ZERO arbeider for at de helt utslippsfrie løsningene blir valgt, kommer kommer vi ikke til å prioritere å legge inn skytset mot teknologier som reduserer utslippene med 90 prosent. Disse teknologiene vil dessuten kunne redusere utslippene fra eksisterende utslippskilder hvor som helst på kloden med 90 prosent.

EKSPORTERER KLIMATRUSSEL

Hydrogensamfunnet er framtidsvisjonen over alle for tilhengere av alternative energikilder.

— Er ikke veien om gass som hydrogenkilde en unødvendig omvei mot ren energi med hydrogen som energibærer?

— Norge har klimautslipp på om lag 50 millioner tonn årlig. Vi eksporterer 12 ganger så mye. Selv om ZERO ikke er tilhengere av utbygging av olje- eller gassfelter, mener vi at det er bedre å avkarbonisere norske fosile brenslere her hjemme i stedet for å fortsette med å eksportere petroleumsprodukter som gir 600 millioner tonn årlige CO₂-utslipp. Vi bør heller eksportere rene produkter som elektrisitet, hydrogen eller metaller basert på energiproduksjon med CO₂-fjerning, sier Håndlykken.

fakta

Zero Emission Resource Organisation

- Miljøorganisasjonen ZERO er startet etter initiativ fra personer med lang fartstid i ulike miljøorganisasjoner.
- Tanken er å ta med det beste fra både Natur og Ungdom (NU), Bellona og Naturvernforbundet, og deretter konsentrere arbeidet om energiløsninger som gir null-utslipp, sier Einar Håndlykken, tidligere NU-leder.

- ZEROs arbeidsform skal ifølge initiativtakere være å dokumentere, argumentere, analysere, identifisere og fjerne barrierer, og spre informasjon om teknologi og virkemidler for utslippsfri energi på de arenaene som er nødvendig for at de rette valgene og løsningene blir satt ut i live.

- Stiftelsen ZERO baserer seg på offentlig og privat støtte, og skal være en ikke-kommersiell organisasjon. Medarbeiderne i stiftelsen vil ikke opptre som konsulenter.

Lomvi og lire lider i Spania

Svart og seig som sirup velter oljen inn langs Spanskekysten. Spanske fuglebestander er i ferd med å bli utryddet som følge av Prestige-ulykken.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

Ornitologene frykter det verste. Mellom 10 000 og 15 000 sjøfugl har trolig dødd av den første bølgen med oljesøl fra den havarerte tankbåten Prestige. I øyeblikket venter man i spenning på hva som blir resultatene når tung vinterdønning har levert ladning nummer to. I motsetning til tidligere oljekatastrofer der naturen sakte har kommet til hektene igjen, står flere fuglearter nå i akutt fare for å bli utryddet.

VERST FOR SPANSK LOMVI

Den spanske bestanden av lomvi er blitt hardest rammet, sier leder Alejandro Sanchez, i Spanish Ornithological Society til det internasjonale magasinet BirdLife.

Ifølge Sanchez er den spanske lomvien, som for øvrig er en egen underart av vår egen lomvi, i ferd med å bli utryddet som en

følge av Prestige-ulykken. Spanske ornitologer har tidligere regnet ut at det anslagsvis finnes mellom 10 og 25 hekkende par av den spanske lomvien på den iberiske halvøy. Til nå er det funnet 12 døde lomvier, mens 40 individer er funnet skadet som følge av oljesølet. Disse blir nå forsøkt reddet.

LIRENE FORSVINNER

Den baleariske middelhavsliren er en annen art som er hardt rammet. Så langt er det bare funnet to eksemplarer av denne internasjonalt svært truede lirearten, én død og én i live. Høres jo ikke så ille ut, men de få gjenlevende eksemplarene går en usikker framtid i møte.

Ifølge BirdLife har oljeutslippene ødelagt tilgangen på sardiner og ansjos, og matfatet deres er rett og slett borte. Ornitologene tror at dette kan føre til at den baleariske middelhavsliren kan forsvinne fra området for godt.

Middelhavslirene er i utgangspunktet en truet art. Prestige-ulykken har ødelagt tilgangen på sardiner og ansjos, og fuglene vil neppe kunne overleve vinteren på spanskekysten. (Foto: BirdLife)

Danmark venter på oljekatastrofe

EU-landene krever kraftig skjerpet sikkerhet i oljetransporten etter oljekatastrofen på Spanskekysten.

Ifølge det danske losvesenet, risikerer danskene selv en liknende katastrofe. Danskene har lenge vært på nippet til å kreve lostvang i sine farvann, men på grunn av internasjonale konvensjoner lar dette seg ikke gjennomføre. Nå vil imidlertid den

internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO) se nærmere på muligheten for strengere regler for tankskip.

Tanker Prestige passerte gjennom Storebelt før forliset utenfor Spania, og danskene frykter nå at økt trafikk med ol-

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

jetankere gjennom denne smale delen av dansk farvann øker risikoen for at landet skal rammes av store oljeulykker. Ifølge Politiken er Prestige bare ett av tusenvis av gamle tankskip som seiler på verdenshavene. Derfor sier representanter for det danske losvesenet at de ikke lurer på OM men NÅR en stor olje-

ulykke rammer danskekysten. Doble skrog er heller ikke nok for danskene, de vil ha nye ruter og fysiske inngrep i skipsleia.

Krav om doble skrog på oljetankere er det massive kravet fra flere europeiske land, etter at den greske oljetankeren Prestige forliste utenfor Spania på vei fra Russland til Biscaya nylig. EU jobber nå med å fjerne enkeltskrogede skip innen 2010.

Klimastress rammer trær

Skog kan være ekstra utsatt for de negative effektene av klimaendringer. Trærne fryser, tørker, saltes ned og velter.

Skog er store, gamle planter. Disse plantene må beskyttes mot vind, snø og saltvann. (Foto: Jorunn Gran)

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

— Trær har omløpstad på 100 år, og klimastress kan være en viktig faktor for både tilvekst og helsestand i skogen, sier forsker Svein Solberg ved Skogforsk.

Solberg tror vi kan komme til å se flere skogskader etter hvert som temperaturen øker på grunn av menneskeskapte klimaforstyrrelser.

— Klimaendringene vil ha store ringvirkninger på økosystemer, og skog er kanskje en ekstra utsatt landskapstype.

SOPP OG INSEKTER

Større mengder sopp og insekter, og invasjon av nye arter er én utfordring for Norges høyreiste, gamle planter. Andre scenarier som tegnes av Skogforsk, kan være at vi vil oppleve et økt antall frostskaider på trær, spesielt i forbindelse med at tidligere vårtegn lurte trærne ut av vinterdvalen. Trær vil også oppleve det Svein Solberg betegner som tørkestress, og på grunn av økt vind, vil vi oppleve at flere

trær får revet opp røttene og felles. Også mer snø vil ramme trær, og hvis trærne går dukken, kan resultatet kanskje bli økt erosjon og skredfare.

MERKBARE KLIMAFENOMENER

Under barkbille-katastrofen i 1983 så vi at endringer i økosystemet kan gjøre stor skade på trær. Tørr sommer førte til økning i barkbillebestanden, og resultatet var svekkede grantrær. Ifølge Solberg var dette også eksempel på klimastyrt klimaendringer.

I år har vi hatt motsatt værtype: Som resultat av fuktig, kjølig sommer, har vi fått en voldsom oppblomstring av bjørkerustsoppen. Nok et klimafenomen, ifølge Skogforsk.

MÅ FOREBYGGE

Ifølge Skogforsk må skogbrukere tenke langsiktig og spre risikoen for å takle effektene av klimaendringene. Ett eksempel på tiltak, kan være å forebygge snø- og vindskader ved å plante slik at trærne får større plass til røttene, og dermed blir mer stabile.

Blir syke av kjemikalier

Rundt én prosent av den danske befolkningen er rammet av MCS, overfølsomhet for kjemikalier, viser en ny rapport fra Miljøstyrelsen. Fenomenet er godt kjent i land som Tyskland og USA, men er lite undersøkt i Norge.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

I en hverdag med stadig flere, og mer komplekse, kjemikalier er det etter hvert mange mennesker som får problemer med helsen. En ny rapport fra den danske Miljøstyrelsen viser at om lag én prosent av den danske befolkningen, det vil si rundt 50 000 mennesker, lider av såkalt Multiple Chemical Sensitivity, forkortet MCS, skriver avisen Berlingske Tidende.

PUSTEBESVÆR OG SMERTER

I rapporten går det fram at MCS slår ut svært forskjellig hos pasientene. For noen medfører det bare ubehag av og til, mens det for andre er snakk om en kronisk tilstand med invaliderende symptomer. Rapporten konkluderer med at en del pasienter opplever kraftig ubehag

når de blir utsatt for kjemiske stoffer i lave konsentrasjoner. Tilstanden forløper i to faser. En kraftig påvirkning av et kjemisk stoff baner veien for økt følsomhet i fase nummer to.

Når følsomheten er økt, kan det være nok med bare en svak duft av et kjemikalium for å fremkalle symptomer i sentralnervesystemet - som hodepine, svimmelhet og tretthet. Disse er som regel kombinert med symptomer fra andre organer, hovedsakelig luftveier, hud, fordøyelsessystem, ledd og muskler, noe som fører til pustebesvær, smerter og irritasjons-tilstander hos pasienten.

— BRUK MINDRE KJEMIKALIER

— Jeg håper at rapporten kan bidra til større forståelse for problemet hos myndigheter, leger og i befolkningen generelt, sier Miljøstyrelsens direktør Steen Gade.

Ifølge Gade kan alle bidra til å forebygge MCS ved simpelthen å begrense kjemiske stoffer i hverdagen. For pasienter som er rammet av MCS, kan tilværelsen bli bedre dersom folk er spesielt oppmerksomme på hverdagskjemikalier som fordampere lett, enten det er snakk om fargehandelsprodukter eller kosmetikk.

FIBROMYALGI AVTAR

MCS er stadig relativt ukjent i Norge, men forskere og myndigheter følger utviklingen av sykdommen med en viss interesse.

— MCS er en litt uklart diagnose foreløpig, men dette er en høyst relevant sak for oss, sier Harald G. Wiker ved divisjon for miljømedisin ved Folkehelseinstituttet.

Ifølge overlege Håkon Lasse Leira ved Medisinsk Teknisk Forskningscenter på St Olavs

Hospital i Trondheim, kan MCS bli en ny folkelidelse på linje med fibromyalgi.

— Fibromyalgi, i likhet med skjermallergi, er lidelser som er i ferd med å avta i Norge. Disse lidelsene har en del til felles med MCS, de er komplekse og litt vage å diagnostisere, og det kan være vanskelig å sette riktig navn på lidelsene, sier han.

Ifølge Leira er det er en terapeutisk utfordring for så vel lege som pasient i det øyeblikket lidelsen delvis kan være av psykisk art, noe som ikke er helt uvanlig blant en del av "de nye sykdommene".

— Psykologi er såpass stigmatisert i vårt samfunn at det kan være vanskelig å få pasienten til å akseptere det, sier han.

200 tonn usikret radioaktivt slam

Mer enn 200 tonn radioaktivt slam ligger og flyter på land på Vestlandet. Berget vokser med 10 til 15 tonn i året. Myndighetene har ennå ikke - etter flere år - bestemt hvor de skal gjøre av det.

TERJE CARLSEN
Natur & Miljø Bulletin

I en årrekke har myndighetene besluttet og opphevet hvor de skal gjøre av de 200 tonnene med radioaktivt avfall som ligger rundt omkring på Vestlandet. Det radioaktive avfallet stammer fra boreslammet som blir igjen på innsiden av borerørene etter oljeletingen i Nordsjøen.

— Miljømessig er det en skandale at myndighetene ennå ikke har funnet et sikkert sted å plassere det radioaktive avfallet, sier atomfysiker Nils Bøhmer i Bellona.

Han opplyser at berget med radioaktivt avfall er av stort volum og vokser med 10-15 tonn per år. Det skal være snakk om det radioaktive stoffet radium som avgis fra avfallshaugen.

Avfallet finnes i sedimenter i Nordsjøen, og er potensielt helseskadelig. Etter det vi erfarer, har heller ikke helsemyndighetene sjekket forekomsten av helseskader hos de som bor i nærheten av det radioaktive boreslammet som nå ligger usikret.

— Både Himdalen og Sokkendalen har vært aktuelle lagringssteder. Men man har ennå ikke kommet frem til noen

endelig løsning på problemet, sier Bøhmer.

I følge Inger Amundsen i Statens strålevern er Himdalen forkastet som permanent lagringssted.

— Vi har imidlertid godkjent en miljøkonsekvensutredning for lagring i Sokkendalen, sier Amundsen.

Det usikrede radioaktive avfallet skal ha et bequerelnivå på opp imot 20 bequerel per gram. Den øvre grense for usikret radioaktivt avfall er 10 bequerel per gram.

DNT og Fjellenes år

Leserbrev

Vi viser til Natur & Miljø Bulletin 28. november-1. desember 2002 hvor undertegnede er siteret i artikkelen om "Fjellenes dronning feier ut fjellenes år". Jens P. Toldnæs, som har skrevet artikkelen, gir en kortfattet beskrivelse av konferansen Fjellenes kvinner og en kort opp-

summering av Fjellenes år. I tillegg skriver han at DNT mener at myndighetenes forberedelser til Fjellenes år var sjokkerende dårlig og at undertegnede ikke er veldig imponert over myndighetens markering av året.

DNT har vært koordinator for Fjellenes år i nært samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning. Det har vært et aktivt samspill mellom et stort antall organisasjoner. Dette har re-

sultert i et imponerende antall aktiviteter, som i sum har gitt en sterk markering av Fjellenes år. Forberedelsene kom sent i gang, men jeg har aldri gitt uttrykk for at forberedelsen var sjokkerende dårlig. Samarbeidet mellom myndighetene og organisasjonene har helt fra starten vært utmerket.

Det er derfor viktig for oss å få å gi klart uttrykk for dette!

Anne Mari Aamelfot Hjelte
ass. generalsekretær i DNT

Faksimile, forrige Natur & miljø Bulletin

Giftige forbruksvarer

Bromerte flammehemmere i elektronikk og tekstiler kan bli vår tids DDT- og PCB-problem.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

— Bromerte flammehemmere kan bli et problem, vi må ikke gienta det vi i sin tid gjorde med PCB og DDT, sa Børge Brende da Miljøverndepartementet feiret sine første 30 år.

— SKREMMENDE

Men bruk av bromerte flammehemmere er ikke forbudt i Norge, slik bruk av PCB ble forbudt i 1980 og DDT i 1988. EU arbeider imidlertid med å få til et forbud mot de bromholdige flammehemmerne, og miljøstatsråd Brende sier at Norge vil jobbe i forhold til EU med å få

på plass strenge regler for disse stoffene.

Industrihensyn og miljøhensyn står steilt mot hverandre i prosessen med å få i land et regelverk for kjemikalier innenfor EU, og regelverket blir trolig tidligst klart i april 2003.

— Det er usikkert om bromerte flammehemmere blir definert som et av de "verste" stoffene i det nye regelverket, og det er skremmende at ikke utslipp av bromerte flammehemmere allerede er forhindret, sier miljørådgiver Line Andersen i Forbrukerrådet.

Danmark Miljøundersøgelser (DMU) analyserte nylig slam fra renseanlegg, jord og haybunn,

og viste at utslipp av bromerte flammehemmere til naturen øker. Dette skjer samtidig som at PCB fortsatt gjenfinnes i naturen mer enn 20 år etter at danskene forbød stoffet.

— Jeg synes det er foruroligende at bromerte flammehemmere finnes i spillvann og slam, de burde slett ikke være der, sier seniorforsker Jørgen Vinkelsøe i DMU til avisa Politiken.

Bromerte flammehemmere (blant annet polybromert difenyl eter - PBDE) brukes til å minske brannfaren i produkter av tekstil og plast. Spesielt kjenner vi bruk i elektroniske produkter som pcer, mobiltelefoner og tv-apparater. Et forventet for-

bud innenfor EU vil i første omgang vil forbudet bare omfatte to bromholdige produkter.

KJENNER FARENE

Helsefarene ved utslipp av bromerte flammehemmere har vært antydnet gjennom dyreforsøk, og flere viser til fare for hjerneska-der, redusert læreevne, lever-skader, nedsatt immunforsvar og økt kreftisiko. Også hormonforstyrrelser har vært nevnt, og norsk forskning har vist at innholdet av bromerte flammere i blod og morsmelk har økt kraftig de siste 20 årene.

Det svenske miljøverndepartementet mener at vi i dag vet like mye om farene ved bromerte flammehemmere, som vi visste om PCB da det ble forbudt.

fakta

Den norske kampen for regnskogen

• Først krevde norske forbrukere og miljøbevegelsen at alle hagemøbler skulle sertifiseres med FSC-merket. Møbelbransjen motsatte seg kravet, men måtte gi etter da forbrukere og organisasjoner gikk sammen om å kreve merkeordningen.

• Deretter oppfordret Regnskogfondet forbrukere om ikke å kjøpe tropisk gulv i det hele tatt. Forbruket i dag er større enn den tømmermengden som det er mulig å hogge bærekraftig. Statsråd Børge Brende stiller krav til sertifisering av tropisk tømmer.

• Regnskogfondet hevder at FSC-sertifisering ikke vil komme for alle tresorter.

Hvis FSC godtar den nasjonale godkjenningssystemet MTCC, er FSC med på å undertrykke urfolk, sier Ranum.

— FRYKTER SMITTEEFFEKT

Ifølge Regnskogfondet er det interessant at det Malaysias tømmerråd kommer til Norge, i og med at Norge er et lite marked for eksport av tropisk tre.

— Vår teori er at malaysierne har merket seg at tropisk trevirke har fått kraftig motbør i det norske markedet. Kanskje frykter de smitteeffekt til resten av Europa av det vi har oppnådd her i landet, sier Ranum.

Trelasteksportør slår tilbake

Etter at miljøbevegelsen og forbrukermyndighetene i Norge hadde anbefalt å skygge unna tropisk trevirke, kom produsentene bak de tropiske gulvplankene til Oslo for å overbevise.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

Malaysia er sammen med Indonesia storleverandør av tropisk tømmer til Norge. Nå har det malaysiske tømmerrådet (MTC) satt igang et nasjonalt sertifiseringssystem - MTCC - og denne godkjenningen ønsker de å samordne med den såkalte FSC-merkeordningen. FSC-merket er en uavhengig garanti om miljømessig og sosialt ansvarlig hogst.

— UNDERTRYKKER URFOLK

— Den malaysiske godkjenningssystemet for tømmer vil bruke FSC-ordningen for å legitimere tømmer fra Malaysia,

Nils Herman Ranum i Regnskogfondet.

men det er ingen aksept i dag for merkeordningen MTCC, sier Nils Herman Ranum i Regnskogfondet.

Regnskogfondet møtte representanter fra det malaysiske tømmerrådet i Oslo.

— De malaysiske tømmereksportørene hevder de har en miljøvennlig profil, men vi vet at myndighetene i landet deler ut hogstkonseksjoner for områder som urfolk egentlig eier.

Økologisk vin er ingen vin-vinner

Økologisk vin har vært på markedet i flere år, men til tross for at vi får stadig flere øko-viner, er ikke dette tilbudet hovedgrunnen til at folk renner ned vinhyllene på polet.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Jul betyr ribbe, lutefisk - og selvfølgelig også vin. Men er det økologisk vin som vinmonopolets kunder fyller bæreposene med? Ifølge nestleder Øyvind Jensen på vinmonopolet i Oslo City, er svaret nei.

— Det hender at folk spør etter økologisk vin, men man skulle tro at etterspørselen var større. Årsaken kan være at utvalget er lite og at økovinene er litt dyrere. Du får ikke en økovin under 80 kroner for eksempel, sier Jensen.

13 ØKOVINER

På bestillingslisten til Vinmonopolet kan du finne 13 økologiske viner som er Debio-godkjent. Debio er et godkjenningsorgan som godkjenner at produkter er økologisk produsert. Øko-vinen skal være laget med begrenset bruk av kjemisk framstilte hjelpemidler.

Men for tiden kan du bare finne én økologisk vin på Oslo Citys vinmonopol.

— Hvis kunden ønsker å kjøpe visse økologiske viner, må de bestilles, og de er i hus i løpet av to-tre dager, sier Jensen.

FLERE "SKJULTE" ØKOVINER

Jensen sier at det finnes flere økologiske viner enn de 13 vinene som står på bestillingslisten. Prisnivået varierer fra 80 kroner - 310 kroner.

— Det er flere viner som er

dyrket på en bærekraftig måte, men når vinen skal gjennom labprosessen kan det bli brukt midler som ikke er godkjent, sier Jensen, og nevner blant annet den populære vinen Fetzer fra California som et eksempel på en vin som ligger i øko-grenselandet.

Han tilføyer at det dessuten ikke gir særlig god avkastning for vinbonden å produsere økologisk vin.

— Bonden får lite ut av drueranken, men på den andre siden er det nettopp det som gir god vin. En konsentrert drue gir smakfull vin, understreker Jensen.

MARKEDSFØRING?

Rudolf Aas i Vinmonopolets markedsavdeling tror ikke at noen økologiske viner står på den mestselgende bestillingslista fra Vinmonopolet.

— Men jeg utelukker ikke at økovinen kan havne der i framtida, sier Aas.

Han tror ikke kundene er tilstrekkelig oppmerksomme på at det finnes økologisk vin.

— Jeg håper media kanskje kan gjøre folk oppmerksom på dette, sier Aas, som poengterer at markedsføring er noe Vinmonopolet selvfølgelig ikke kan sørge for.

—Kjøper du økologisk vin? spør vi Liv Marte Nordhaug (19) i det hun stapper to vinflasker i posen.

— Visste ikke at det fantes, svarer hun kontant.

— Det hender at folk spør etter økologisk vin, men man skulle tro at etterspørselen var større. Årsaken kan være at utvalget er lite og at økovinene er litt dyrere, sier nestleder på Vinmonopolet ved Oslo City, Øyvind Jensen. (Foto: Tone Mikalsen)

"Polfarer" Liv Marte Nordhaug visste ikke at det fantes økologisk vin. (Foto: Tone Mikalsen)

Slik feirer du jul med god

Grønt Inspirasjonssenter mener at verdens rikeste land bør ikke fylle huset med flere ting. — Gi gode opplevelser i gave i stedet, sier prosjektleder på senteret, Irene Sandvaris. (Foto: Tone Mikalsen)

Den store høytid nærmer seg. Vi forteller deg hvordan jula kan feires mest mulig miljøvennlig.

TOKE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

ØKOLOGISKE JULETRÆR

Ta med øksa, gå ut i skogen og si hei til en bonde. Opplysnings-tjenesten Grønt svar anbefaler økologisk dyrkede juletrær, fordi belastningen for miljøet er mindre enn ved dyrking av vanlige juletrær. Når et juletre dyrkes økologisk, blir det ikke utsatt for kjemikalier eller kunstgjødsel. Men dersom du vil ut i skogen for å hogge tre, avklar med grunneier først. Det er nemlig ikke sikkert at treet er økologisk dyrket, og det er ikke lov å hogge løs på privat grunn.

Ingenting vil imidlertid få deg mer i julestemning enn å hogge juletre på gammelmåten, og må du kjøpe, hold deg for all del unna plantasjedyrkede juletrær som har reist langt.

ØKOLOGISK JULEGODTERI

Godteri inneholder ofte store mengder tilsetningsstoffer. Men det finnes alternativer for deg som vil kose deg uten å bekymre deg for verken helse eller miljø. Når godteriet i tillegg er laget av økologiske råvarer, kan du være sikker på at miljøbelastningen under produksjonen har vært minimal.

Urtekrem og Green & Blacks er sjokolademerket som produ-

serer sjokolade med usprøytete kakaobønner.

Selskapet Alternativ mat AS har en egen produktserie som de kaller "Sunnere godterier". Dette er godteri som kun er laget av naturlige ingredienser. Alternativ mat garanterer at godteriene deres er fri for kunstige fargestoffer, kunstig aroma og konserveringsmidler. Alternativ mat-godteri finner du i en del av Norgesgruppens butikker: Ultra, Centra, Meny og Eurospar.

Løp og kjøp - så finner du ut om dette er godterier eller vondterier.

ØKOLOGISK VIN

Mange gode viner er produsert

av økologiske druer. Sprøytemiddelrester kan forgifte jordsmonn og være en helsetrussel, og kunstgjødsel er kunstig tilførsel av næringsstoffer til jorda som ifølge økologer også kan påvirke omgivelsene rundt. Men det finnes som sagt viner som er produsert av vindruer som er dyrket uten bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler.

Uvalget av økovin øker, og per dato finnes 13 viner du kan bestille på Vinmonpolets liste. Øko-vinene kommer blant annet fra Frankrike og Spania, og prisene ligger mellom 80 kroner og 300 kroner.

samvittighet

Styr for all del unna plastjuletre. Det er et eksempel på at gjenbruk ikke er omtanke.

På Grøstad gård er målet at grisene skal ha det godt, selv om skjebnen deres er den samme som andre grisers

ØKOLOGISK JULEMAT

På Grøstad Gård avles tre typer gris: Frilandsgris, skoggris og villsvinkrysning. Gården har som mål at grisene skal ha det godt, selv om skjebnen deres er den samme som andre grisers - de skal skytes. Men Grøstad-grisene har fri tilgang på inne- og uteareal, kan ta gytjebad om sommeren og får ikke for med oppmalte dyrerester som proteinkilde. I deres matfat finner du soyaprotein og protein fra fisk, og ved transport til slakteriet behandles hver gris varsomt slik at de ikke blir stresset. For kjøttet av en stresset gris smaker tørt og seigt, og det er vel ikke noe hyggelig på julaften.

Disse grisene finner du blant annet på Jacobs på Holtet i Oslo.

ØKOLOGISKE JULEGAVER

Forær gode opplevelser i julegave. Kjøp gavekort på massasje, hudpleie, kino, teater - Mulighetene er uendelige. Hvis du på død og liv vil kjøpe noe materielt, unngå elektronikk som inneholder bromerte flammehemere. Det har uønsket effekt på miljøet. Når du kjøper leker til barn, bør du unngå leketøy som inneholder PVC-plast. Kalendere kan du få på resirkulert papir.

Økologisk på Øya

Øyafestivalen vil bli grønn.

Videreføring av den tradisjonsrike Kalvøya-festivalen - Øyafestivalen - har vist seg å bli en velkommen suksess i flotte middelalderomgivelser i Gamlebyen i Oslo.

Neste år satser festivalen ifølge tidsskriftet Jordvett på økologisk bevertning på festivalområdet. Øya samarbeider med Oikos - økologisk landslag, og

den økologiske maten blir en videreutvikling av festivalens allerede spesielle matprofil. Fra før av serveres vegetarmat som alternativ i alle matboder på øya. Andre spesialiteter er pølse i søt vaffel med ketchup og sennep.

Det eneste som nå mangler, er økologisk øl fra fat. Og et hengekøye-hotell.

Vakkert og økologisk

Nettstedet www.naturianer.no er en rehabilitert utgave av nettstedet www.SpisGodt.no.

Hvis du tror denne guiden for økologisk mat gjenspeiler 1000 trøtte typer på beige bakgrunn, vil du få deg en positiv estetisk overraskelse.

Relativt hyppig oppdaterte av nyheter om økologisk mat, oversikter over gårdsutsalg og forretninger med økologiske matvarer - og et foreløpig sparsommelig besøkt forum er blant elementene på nettstedet www.naturianer.no.

På den mer web-faglige siden kan vi bemerke at vi liker at nettstedet tør å linke ut av nettstedet. Du skal imidlertid ikke være så mye over 30 år før

denne lekke pastell-øko-webben med lysegrå og lysegrønne lenker får slitsomt dårlig leselighet. Og bruk av bilder og ikoner er like umotivert på denne webben som så mange andre steder. Likevel tror vi www.naturianer.no er på riktig spor i den ellers så politisk korrekte grønn-beige alternativbevegelsen.

Jorunn Gran

kalenderen

4.- 7. JANUAR

Landsmøte, Natur og Ungdom
Sted: Vestoppland folkehøyskole, Brandbu.
Tlf: 23 32 74 00

18. - 19. JANUAR

Seminar om traikk, miljø og helse i Oslo.
Sted: Harestua
e-post: elin.tyse@naturvern.no

5. - 7. FEBRUAR

NEF-dagene 2003, næringsmiddel-
emballering- og fiskeforedlings-
industriens messe.
Sted: Norges Varemesse, Oslo
www.messe.no

24. - 25. MARS

International Sustainable Develop-
ment Research Conference
Sted: Nottingham, England
Tlf: 44 (0) 1274 53 04 09
www.erpenvironment.org

redaksjon

REDAKTØR:

Jorunn Gran | Tlf. 22 40 24 25

REDAKSJON:

Jens Petter Toldnæs | Tlf. 22 40 24 23
Tone Mikalsen | Tlf. 22 40 24 24

ADRESSE: Pb 342 Sentrum, 0101 Oslo
Tlf. 22 40 24 00 | faks 22 40 24 10
Mail: redaksjonen@naturvern.no

ABONNEMENT: 280 pr. år (privat) 600 pr. år
(bedrifter) ANNONSER: HS Partner,
tlf. 62 94 64 00, faks 62 94 64 05

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
www.naturvern.no
TRYKK: Gan Grafisk as
NESTE UTGAVE: 10. januar

Mat med avsender

Folk vil vite hvordan hønene hadde det før de ble frikassé, mener forfatteren av kokeboka "Slipp råvarene løs". Ettersom det er en økologisk kokebok, hadde de det trolig ganske bra.

— Det er lite som kan konkurrere med historien om råvarene. I hvert fall i det øyeblikket kokken setter maten på bordet. Da vil folk høre hva hønene spiste, hvordan potene ble dyrket og hvor godt elgen hadde det før den vandret inn i solnedgangen.

Det mener Jan Sverre Syvertsen, som sammen med kokken Svein Aasen og fotografen Svein Myhre har reist fra gård til gård for å samle historier om lokal mat.

Resultatet er kokeboka "Slipp råvarene løs". Ifølge dem selv en ny vinkling på økologiske og biodynamiske råvarer, der asiatisk kjøkken og tradisjonell norsk mat opptrer sammen. En bok der kuene kommer til orde og woken trekkes fram på Haukeli.

LIDENSKAP

— Vi har funnet fram til et knippe mennesker som har erstattet kvantitet med kvalitet. Folk som forteller med lidenskap om kjøttet, tomatene og kalkunene,

"Slipp råvarene løs" er på 160 sider. Den er gitt ut på det nystartede Sirene Forlag som forlagets første bok.

og som har meldt seg ut av den tradisjonelle modellen der pris er uavhengig av smak og kvalitet. For mange innebærer det at de produserer økologisk og biodynamisk. Så vi har besøkt dem, laget mat, tatt bilder og pratet, sier Syvertsen.

Boka er på 160 sider. Den er gitt ut på det nystartede Sirene Forlag som forlagets første bok.

Jens Petter Toldnæs

Vi ønsker våre lesere en riktig god jul og et godt nytt år

Møre og Romsdal
Fylkeskommune

"Sauebøndene argumenterer som om det er erstatningsordningene og ikke dyrevern som er problemet."

VETERINÆRDIREKTØR EIVIND LIVEN | STATENS DYREHELSETILSY TIL NATIONEN.